

GELENEKSEL UZAY VE SİBERUZAY: GÜNÜMÜZ ULUSARARASI POLİTİKASINDA COĞRAFYANIN DEĞİŞEN ROLÜ*

Steven SPIELGEL**

This article discusses the dimensions of cyberspace and its place within the changing role of geography. While doing that, the author affirms that the end of the Cold War period does not mean the end of the history. The only change is that we stepped into a more unbalanced era that however still preserves the old notions. However, the new problematic of balance is on one the hand between globalisation and dissolution and on the other between cyberspace and traditional geography. According to the author, that is why one may argue that the role of international politics did not end but only expanded over a wider area.

Soğuk Savaş sonrası dünyada iki kutuplu soğuk savaşın rekabeti ve sınırlandırmaları ortadan kalkmış, yerini karşıt iki güce bırakmıştır. Biri, küreselleşme diğeri mülkiyetçilik ve coğrafi çatışmadan doğan parçalanmadır. Günümüz uluslararası sisteminde bu iki güç üç çeşit devlet tarafından değişik şekillerde karşılaşmaktadır. Her birinin kendi ön değerleri ve coğrafi alanı vardır. İleri teknoloji veya 21. yüzyıl devletleri için ağırlık küreselleşmededir ve ihtilaflar toprak işgalleri ile çözümlenemez. Milliyetçi veya 19. yüzyıl devletleri için milliyet çatışmaları hala önemlidir ve toprak kazanmak zenginliğe yeğlenmeye devam etmektedir. Geçiş dönemindeki veya 20. yüzyıl devletleri teknolojik potansiyelleri ile ekonomik ve sosyal krizler arasında sıkışmışlardır. Günümüz durumuna baktığımızda bu üç tip devleti göz önünde tutmak ve birbirleri ile ilişkilerinin her birinin hedefleri ve tutumlarını nasıl etkilediğini görmek gereklidir. Soğuk Savaş kuralları uluslararası sistemde genelde anlaşılan bir şablonu takip etmekteydi. İki süper güç arasında geleneksel bir güç dengesi içinde çok kutuplu yerine iki kutuplu bir sistem çerçevesi içinde seyir etmekteydi. Sınırsız

* Makale İngilizce'den Türkçe'ye Türkistan Araştırmaları Masası Stajyeri Gürol Kırac tarafından çevrilmiştir. Steven Spiegel, 'Traditional Space vs. Cyberspace: The Changing Role of Geography in Current International Politics', *Geopolitics*, Vol. 5, No. 3 (Kış 2000), ss. 114-125.

** Steven L. Spiegel, Kaliforniya Los Angeles Üniversitesi (UCLA), Siyaset Bilimi Bölümü'nde öğretim üyesidir. *Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel, Kış 2002, Cilt: 8, Sayı: 4, s. 113-123.*

atom savaşı tehdidinin getirdiği muazzam tehlikeye rağmen, süper güçler genelde kendilerine dolaylı veya doğrudan kabullendirilmiş rollerini oynuyorlardı.

.....
**Günümüz sisteminin en
 üst düzeyinde
 küreselleşme ve yeni
 teknolojiler, yeni işbirliği
 tipleri geliştiriyorlar ve
 coğrafi konum önemini
 yitiriyor.**
 .....

Günümüz uluslararası sistemi çok daha değişiktir. Temelde tek kutuplu bir sistem olup, ABD genel bir güvenlik örtüsü temin etmekle beraber tamamen kontrole sahip değildir. Yeni uçlar getirilmektedir. Bir taraftan, Avrupa ve Kuzey Amerika arasında olduğu gibi, bugüne kadar görülmemiş bir seviyede özgün

devletlerarası işbirliği, öbür tarafta kitle imha silahlarının yaygınlaşması ile (nükleer, kimyasal bakteriyolojik silahlar) potansiyel bir çatışmadır. Soğuk Savaş iş birliğini engellemekle birlikte, bir anlamda kontrolsüz şiddeti de frenliyordu. İki yönde de bu frenler artık yok olmuştur. Günümüz sisteminin en üst düzeyinde küreselleşme ve yeni teknolojiler, yeni işbirliği tipleri geliştiriyorlar ve coğrafi konum önemini yitiriyor. Coğrafyanın önemini kaybetmesi aslında ani bir olay değil. Soğuk Savaş süresinde de süper güçlerin birbirlerinin ülkelerini mahvetmeleri imkanına ağırlık verilmişti. Fakat iki kutuplu sistemin kuralları gereği güçlerini toprak değiştirerek değil iç güçlerini arttırarak elde ediyorlardı. Yeni sistem ise gücünü globalleşmiş iletişim ve günümüz bilgi ihtilalinden elde ediyor. Yine de siber uzayın geleneksel alanın yerini aldığı kanısına varmadan önce dünya politikasının aynı zamanda geniş alanlarda hala toprak çatışmalarının devam ettiği geleneksel kalıpların var olduğunu ve jeopolitikanın anlamını henüz tamamen yitirmemiş olduğunu hatırlamalıyız. Bu tür çatışmalar kitle imha silahları, terörizm, daha zayıf ülkelerin elindeki uzun menzilli füzelerle katlanınca en güçlü ülkeler bir taraftan küreselleşme mutluluğu içine bürünmüşler, coğrafi realitelerin süregelmekte olan problemlerini de göğüslemeye de mecburlar.

Bu yazı uluslararası düzende üç devlet tipi tanımlamaktadır. Her biri, sistemin değişik bir basamağında olduğundan aralarında farklar bulunmaktadır. Her üç devlet tipinin de coğrafya konusunda kendine göre ağırlık, görüş ve rol ayrımı vardır. Bu üç devlet tipi günümüzde somut devletleri temsil etmekten ziyade, çağımız karmaşıklığına aydınlık getirebilmek için seçilmiş araçlardır. Şekil itibarıyla, günümüz dünya siyasetindeki tarafları aydınlatmaya yardımcı olmaktadır.

ULUSLARARASI SİSTEMİN ÜÇ KADEMESİ

İleri Teknoloji Devletleri: 21. Yüzyıl Modeli

Günümüz uluslararası sisteminin en gelişmiş katılımcıları ileri teknoloji devletleridir. Mikroçip, bilgisayar, haberleşme uydusu, biyomühendislik, robotik, mikro-elektronik, telekomünikasyon, haberleşme ve semikondüktör teknolojilerine sahip '21. yüzyıl' ülkeleridir. Bu ülkeler arasındaki yarışma, askeri değil, ekonomik yarışma ağırlıktadır. Devletler ticaret ve iç değişme kaynaklarını kullanarak etkin olurlar, toprak işgali ile değil. Araştırma ve geliştirme bilimsel ilerleme eğitim seviyesi ve yüksek teknolojik buluşların pratik alanlarda uygulanması, nüfus, toprak ve doğal kaynakların eskiden temsil ettiği gücün yerini almış, yüksek teknolojiye sahip devletlere etkinlik ve güç getirmiştir.

ABD, Kanada, Batı Avrupa, Japonya, Avustralya ve Asya'nın yeni endüstri ülkeleri (Güney Kore, Tayvan, Singapur) hızla 21. yüzyıl stili uluslararası tutuma doğru ilerlemektedirler. Kapitalizm, teknolojik yenilik ve çoğu ülkede demokrasi güçlü bir oluşum yaratmaktadır ve bu kademe ülkeler arasındaki uluslararası ilişkilere hakim olmaktadır. Bu ülkeler arasındaki ilişkiler askeri çatışmalar yüzünden değilse de, ticaret savaşlarından dolayı bozulur.

İleri teknoloji devletlerinin belki de en büyük avantajı ihtilaflarının, örneğin uluslararası ticaretin yönetimi, iç sanayii korumacılığı, yabancı yatırım, Avrupa ile ekonomik işbirliği askeri güç ile çözümlenemez olmasıdır. Çıkar alanları (araştırma geliştirme, bilimsel ilerleme, ticaret artışı) toprak işgali ile büyüyemez. İnsanlar gümrük vergileri veya Toyota'lar için ölmeyi kabul etmezler. En büyük tehlike potansiyeli ise, yeni bilimsel gelişmelerin askeri alana da uygulanabilmesi ile ölümcül olabilmektedir. Bu tehlike özellikle 21. yüzyıl ülkelerini silah ticaretine yönelmelerinde kendini gösterir. Bu tür silahların bir çoğu hala milliyetçilik güden ülkelerin, örneğin Irak'ın, eline geçmektedir ve bu tür ülkeler bu silahları komşu ülkeler, hatta kendi vatandaşları aleyhine kullanabilirler.

Milliyetçi Ülkeler : 19. Yüzyıl Modeli

21. yüzyıl ülkeleri yeni teknolojiler dener ve uluslararası ilişkilerinde yeni iş birliği modellerini ararken dünyanın diğer bölgelerinde tam tersi politik tutumlar uygulanmaktadır. Gelişmekte olan bir çok ülke '19. yüzyıl' veya başka bir deyimle, milliyetçilik politikası gütmektedirler. Bu tür ülkelerde dini, ideolojik ve ırk düşmanlığı yüzyıllardan beri hakim olmuştur. Bu ülkelerde milliyetçilik politikaya hakimdir, geleneksel düşmanlıkları yok edecek hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Sınır içi ve

.....
 : **Toprak geliştirmek,**
 : **halkına refah getirmekten** :
 : **önde gelir ve komşuları** :
 : **ile düşmanlık prensibi** :
 : **hakimdir.** :
 : .....
 : sınırdışı milliyetçi düşmanlığın
 : baskısından değişmiş olan
 : dünyaya ne kültürel, ne siyasi, ne
 : de ekonomik alanda uyum sağla-
 : yamamaktadırlar. Bu ölkelerin bir
 : çoğu rüşvet yiyici rejim veya
 : hükümetler tarafından yönetil-
 :mekte olup çağ dışı sosyal ve

ekonomik kalkınma modelleri uygularlar.

Bu tür devletlerin yüz yüze oldukları problemleri görmek için başlıca şehirlerini ziyaret etmek veya bu ölkelerin ekonomik istatistiklerine bakmak yeterlidir. Bu devletler de mahrumiyet ve sefalet genelde köklüdür. Açlık, ideolojik bölünmeler, etnik gerginlik, toprak itilafları, rüşvet, borç ile politika, sosyal ve ekonomik karmaşa mutsuz ve sağlıksız bir karışım yaratır. Anarşi genelde egemendir, düşman partiler, fraksiyonlar veya koalisyonlar sürekli bir hakimiyet çatışması içindedir. Kapitalizm, cılız ve daha da yüzeyseldir. Bu rejimler, ara sıra demokrasiyi uygulamayı deneseler bile bu denemeler kısa ömürlüdür.

Çoğu zaman milliyetçi ölkelerin içinde buldukları zor durumun kökeni dışarıdadır. Örneğin Sahra Çölü'nün güneyindeki Afrika ölkelerinin yaşadıkları etnik ve kabile rekabetleri sömürgeci ölkelerin çizmiş oldukları sınırlarla meydana gelmiştir. Bu bölünmeler sosyal denge ve ekonomik gelişmeyi engellemiş ve yüksek nispette hükümet rüşvetçiliği ve borca neden olmuştur. Birkaç vakada bu bölünme yaygın açlık ve savaşa neden olmuştur. Etiyopya, Somali, Sudan, Liberya, Siena Leone, Angola, Kongo ve Ruanda buna örnektir.

Orta Doğu'da milliyetçilik rekabeti sadece zamanımız sınırlarını değil, (Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i istila etmeye kendini haklı gösterdiği nedenlerden biridir) tarih boyundan günümüze gelen etnik düşmanlık ve din çatışmalarından gelmektedir. İsrail'in bir devlet olarak var olmasına itiraz eden Arap komşuları değişik zamanlarda İsrail'e saldırmışlardır. İran-Irak Savaşı klasik bir toprak savaşı olmakla beraber, aynı zamanda Irak'taki (Arap, Sünni, şii) gerilimleri de beslemiştir. 1975'den itibaren Lübnan 16 yıl süre ile çeşitli etnik grupları, milliyetleri ve dindaşları arasında iç savaş yapmıştır.

Birçok 19. yüzyıl ölkesi için savaş refahtan daha değerli bir hedeftir. Toprak geliştirmek halkına refah getirmekten önde gelir ve komşuları ile düşmanlık prensibi hakimdir. Gelişmiş teknoloji ölkeleri yöneticilerinin aksine milliyetçi ölkelerin yöneticilerinin gözünde iş birliği yerine husumet dış ilişkilerine hakimdir.

Gelişim Ülkeleri: 20. Yüzyıl Modeli

Gelişmekte olan ülkelerin geleceği üç devlet tipinin en şüpheli olanıdır. Bu hükümetler bir tarafta etkileyici ve genelde şaşırtıcı teknik ve bilimsel gelişme ile ekonomik kriz ve sosyal gerilim arasında sıkışmışlardır. Bu sıkışma, politik istikrarsızlık ve ayaklanma doğurabilir. Demokrasi bu ülkelerde mevcuttur veya oluşmaktadır. Fakat Çin'de olduğu gibi bastırılabilir. Geçit dönemi ülkelerinde insan hakları ve özgürlüklerin politik geçmişi olumsuzdur ve genelde sosyalizm ve komünizm gelişme ve ekonomik verimi sınırlamıştır.

Günümüzde bu hükümetler geçmiş uygulamalarını ve ekonomik felsefelerini değiştirmek çabasındadırlar ve yeni global ticaret yöntemleri ve birbirine bağımlılıktan faydalanmaya gayret göstermemektedirler. 20. yüzyıl icadı, komünizm veya sağcı diktatörlükten gelme bu ülkeler politik ve ekonomik açıdan değişebilmek için azami çaba göstermektedirler. Khrushchev'in 'Sizi gömeceğiz' değimi 'Sizin gibi olmak istiyoruz' deyimine yerini bırakmıştır. Çin gibi, gelişim veya gerileme getirecek belirsiz bir gelecek karşısında otorite ve ticarete güveni denemektedirler. Diğer bir tercih, Yugoslavya'da olduğu gibi diktadan anarşiye, gelişimden milliyetçiliğe düşüş de olabilir. Değişimde olan ülkelere dünyanın her yerinde rastlamak mümkündür. Çin yönetimi, demokratikleşmeden ekonomik gelişme sağlamaya çalışıyor. Çağdışı bir politik sistemi koruyabilmek zordur. Rusya klasik bir değişim ülkesidir. Bir taraftan yer yer demokratikleşmektedir ve küreselleşme çabasındadır, öbür taraftan klasik milliyetçilik ve Çeçenistan savaşında görüldüğü gibi, iç çatışma devam etmektedir.

Latin Amerika'da Brezilya ve Meksika gibi değişim içerisindeki ülkeler, gelişmekte olan demokratik ülkeler olup ticarete ağırlık vermektedirler. Fakat en fakir ve en zengin halkları arasında gittikçe büyümekte olan ayrılık ABD, Japonya ve AB'deki genel refah seviyesine erişmelerini engellemektedir. Latin Amerika'da gittikçe artmakta olan fakirlik ABD-Meksika sınırından göçü arttırmakta, böylece başkentlerin çevresindeki gecekondu mahallelerini de arttırmaktadır. Örneğin, Brezilya'da olduğu gecekondu kentlerini oluşturmaktadır.

Hindistan ve Mısır'da gelişmekte olan ülkelere gelince, Hindistan sayısız iç bölünmelerden muzdariptir ve son yıllarda Pakistan'la arasındaki Kaşmir problemi tırmanmış olmakla beraber, büyük bir bilim adamı nüfusuna ve güçlü bir parlamenter demokrasiye sahiptir. Mısır, yeni bir ekonomik düzen ve küresel ekonomi ile flört etmekle beraber, bünyesindeki İslam köktencilik akımı gücünü korumaktadır.

Son yıllarda, benzer bir ileri bir geri adım dengesi, hem ekonomik, hem de politik alanlarda Endonezya, Malezya ve Tayland gibi ülkelerde

görülmektedir. Asya ekonomik krizi küreselleşmenin sorunlarını göstermiştir. Rusya'da olduğu gibi, Endonezya da daha köklü bir demokrasiye doğru ilerlerken çekilebilecek sıkıntılara bir örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda iç çalkantılar geçirmiş, Doğu Timor çatışmasını yaşamıştır.

Şöyle özetleyebiliriz: İleri teknoloji devletleri küreselleşmede yüksek bir seviyeye ulaşmışlardır, gelişmekte olan devletler küreselleşmeye erişmek gayreti ile geleneklerine bağlılık arasında bocalamaktadırlar. Milliyetçi devletler ise, küreselleşme öncesine dahi henüz erişememişlerdir. Bu çerçevede, Güney Kore, Tayvan ve İsrail örnek teşkil etmektedirler. Zira, içerde gelişmiş küreselleşme uygulamakla birlikte, aynı zamanda hassas uluslararası gerilime neden olan coğrafi meseleleri vardır. Üstelik, Tayvan resmen bağımsız bir ülke olarak tanınmamaktadır. Bunlar, 19. yüzyıl ülkeleridir. Böylece, belki de günümüz uluslararası sisteminin ideal sembolleri olabilirler; zira küreselleşmeyi koalamakla beraber, devamlı huzursuzluk barındıran coğrafi konumları bu çabalarını baltalamaktadır.

YENİ ÇAĞDA ASKERİ GÜCÜN ROLÜ

Savaş, üç devlet basamağında da yeni çağda varlığını korumaktadır. Fakat en üst basamakta şaşırtıcı bir sessizlikte gerçekleşmektedir. Almanya'da olduğu gibi ülkeler barış içinde birleşseler bile, ileri teknoloji ile askeriyesi gelişmiş ülkeler için coğrafi büyümenin değeri düşüktür ancak bedeli çok pahalıdır.

Halkın eğitilmesi ve para kaynaklarının araştırma ve geliştirmeye harcanması ile nüfus ve toprak artışından, hele işgal edilmiş toprakların halkı düşmansa, daha çok güç kazandırır. Bazı gözlemciler gelişmiş endüstri ülkelerinde bakış açısı değişim nedeniyle, insanların savaşı yararlı bir eylem olarak görmediklerini savunmaktadırlar. 21. yüzyıl ülkeleri için savaş ülkenin ekonomik ve politik rekabet gücünü düşürdüğünden fazla pahalı bir riziko olarak görülmektedir. Güç yitirme korkusu savaşı önleyicidir. Bu nedenle, ileri teknoloji ülkeleri ya hiç ya da pek nadir savaşırlar. Savaşacak olsalar da, (Kosova'daki gibi) en yeni teknoloji, özellikle hava gücü kullanarak hedeflerini gerçekleştirirler. Gene Kosova'da görüldüğü gibi, 21. yüzyıl ülkeleri birbirleri ile savaşmazlar. 21. yüzyıl ülkeleri savaştan kaçınmakla beraber, diğer iki alt basamak ülkeleri hala savaşta çözüm aradıklarından ve savaşları üst kademe ülkelerini etkileyebildiğinden, zaman zaman onların müdahalesi gerekebilir.

Milliyetçi ülkelerin yaklaşımı ise bunun tersidir. 19. yüzyıl zihniyeti ile toprak kazanmak politik bir amacın aracı olmuştur. Buna göre, bir

.....
 : **Toprak kazanmak için**
 : **öne sürülen ideolojik,**
 : **ırkçı veya dini bahane ne**
 : **olursa olsun, toprakla**
 : **kazanılacak doğal**
 : **kaynaklar, nüfus alanının**
 : **ve halkının çoğalmasını**
 : **amaçlar.**
 : .....

rejimi devirerek veya komşu bir
 ülkeye saldırarak güçlerini
 arttırmak isterler. Toprak kazan-
 mak için öne sürülen ideolojik,
 ırkçı veya dini bahane ne olursa
 olsun, toprakla kazanılacak doğal
 kaynaklar, nüfus alanının ve
 halkının çoğalmasını amaçlar. İç
 savaş veya gerilla savaşı yapmak
 da aynı amacı güder. Yani o
 topraklara hakim olan rejimi

devirmek ister. Balkanlar ve Afrika'daki kanlı savaşlar gibi, Irak'ın İran'a saldırısı, klasik bir 19 yüzyıl savaşıdır.

Gelişmekte olan ülkelere göre toprak sahibi olmak çelişkilidir. Rusya, Hindistan ve Çin'de olduğu gibi bir yandan komşuların topraklarının işgal edilmesi ve onlara karşı askeri güç kullanılması, öbür taraftan coğrafi bölünme veya içerdeki kopma hareketleri gelişimde olan bu tip ülkelerde sık rastlanır. Milliyetçi ülkeler Afrika'da olduğu gibi iç alevlenmeler veya Ortadoğu'da olduğu gibi devletlerarası çatışmaya maruzdur. Gelişim ülkeleri mevcut sınırlarını sağlamlaştırmak için, halklarını ezmek için veya uzun zamandır hak iddia ettikleri bir toprağı işgal etmek için askeri güç kullanabilirler. Çeçenistan, Kaşmir veya Çin'in Tayvan'a yönelttikleri tehditlerden görüldüğü gibi, güç kullanma veya güç kullanma ile tehdit etme bu tip ülkelerde gittikçe yaygınlaşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin hedefleri milliyetçi ülkelere daha yüksek olmakla beraber, iç huzursuzlukları coğrafya ve onun askeri kontrolü tutumlarını etkiler. Ayrıca, daha zayıf ülkelere göre çok daha fazla silaha sahip olmaları da ciddi çatışmalara girme ihtimalini artırır.

ÜÇ KADEMENİN BİRLİKTELİĞİ

Her kademe ülke birbirinden tecritli yaşasaydı üç tip politika kendi çerçevesi içinde kendi kademesinde var olurdu. Fakat küreselleşme ve bir birine bağımlılık tecride imkan vermemektedir. Her kademe mecburen öbürleri ile ilişkiye mecbur olarak üç tip politikanın keşmekeş ve düzen bölünme ve küreselleşme arasında dengelenmesine neden olmaktadır. Bu karşılıklı ilişkide her devlet tipi diğerini etkiler. Zaman ve alan içindeki bu alıp verme, uluslararası siyasette coğrafyanın rolünü vurgular.

Örneğin, 21. yüzyıl ülkeleri teknolojik gelişmeleri, ekonomik başarıları, açık sınırlarından dolayı illegal göçler, bilgisayar sistemine

saldırı, terörizm ve uyuşturucu gibi iç düzey bozucu tehlikelere karşı savunmasızdırlar. Gelişmekte olan ülkeler, Çeçenistan'da olduğu gibi, ayrımcı akımlara, milliyetçi komşu tehditlerine, İslam ülkelerinde halkın temel İslamcılık akımlarına kapılma tehlikelerine maruzdurlar. Hindistan Pakistan arasındaki Kaşmir çatışması, Tibet'te süren Çin'e karşı özgürlük hareketi buna örnektir. Gelişmekte olan ülkelerin ileri teknoloji seviyesine ulaşabilmeleri için sınır çatışmaları veya iç huzur meselelerini çözümlenmeleri gerekebilir. Böylece milliyetçi ülkeler gelişmekte olan ülkeleri hele bu 20. yüzyıl ülkeleri 19. yüzyıl zihniyetinde yönetiliyorlarsa kendi seviyelerine çekebilir. Öbür taraftan, silah satışları ve müdahale ile ileri teknoloji veya gelişim ülkeleri milliyetçi ülkelerde veya aralarında 19. yüzyıl ülkelerinde 20. ve 21. yüzyıl silahları ile çatışma çıkartabilirler. Hiçbir kademe öbürlerinden tecrit edilmiş değildir. Bütün müdahalenin doğurduğu kitle tahrip silahları ile çatışmalar özellikle Güney Asya, Orta Doğu ve Kore'de görülmektedir. Bu bölgelerde yerel çatışmalar uluslararası sistemin üst kademeleri için üretilen silahlar, çatışmaları şiddetle büyütmektedir.

YENİ COĞRAFI KURALLAR

Küreselleşme aşamasında olan ülkeler için toprak önemini kaybetmiştir. Zira Siberuzay sayesinde anında irtibat, global bir medya ve bir fare darbesi ile muazzam para birimlerini bir yerden bir yere gönderebilmek büyük önem kazanmıştır. Nakliye ve iletişim için artık gerekli olmadığından, toprak eski rolünü kaybetmiştir. Üstelik artık günümüzde güç kaynağı eğitim bilimsel araştırma ve gelişim ile elde edilmektedir.

Bu kökten gelişim, 1648 yılı Westphalia Antlaşmasından bu yana üzerine temellendirilen küresel politika kavramını da yok etmektedir. Büyük güçlerin politikasında geleneksel coğrafyanın rolü çok azalmıştır. Bu yeni sistemde sadece ABD dünyanın herhangi bir yerinde, dilediği taktirde, müdahale etme gücüne sahiptir. Avrupa, Japonya, Rusya ve Çin gibi büyük güçler kendi bölgelerinde önde gelen güç olmakla beraber, diğer bölgelerde etkileri azdır. Çünkü dünyanın her tarafına erişecek güce sahip değildirler. Enformasyon sektöründe de bazı alanlarda ağırlıklı olmakla beraber, sadece ABD bilgisayar ve yüksek teknolojinin her alanında öndedir. Başka hiçbir ülke ne Siberuzay ne de reel alanda ABD ciddi bir rakip olamaz.

SADECE BİR KADEMEYİ VURGULAMANIN TEHLİKESİ

İlginçtir ki Soğuk Savaş sonrası hakkında yazan tanınmış yazarlar uluslararası sistemin sadece bir kademesine odaklanıp diğerlerini göz

.....
: **Uluslararası ilişkilerin**
: **realist akımına ait olan**
: **birçok analiz, Soğuk**
: **Savaş sonrası**
: **dünyasında, özellikle**
: **gelişmekte olan ülkeler**
: **tarafından çıkartılan**
: **devamlı çatışmalarla dolu**
: **bir dünya görmektedirler.**
: .....

ardı etmişlerdir. Böylece Thomas Friedman küreselleşmeyi övüp, yüksek teknolojinin tepelerine erişemeyen ülkeleri geriliğe mahkum diyerek reddetmiştir. Aksine, sanki sadece onlar Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonunda uluslararası politikanın ana gelişimine odaklanmışlar gibi, Robert Kaplan tüm dikkatini milliyetçi ülkelerin sefaleti ve bunların iç çekişmelerine yönelt-

miştir. Üçüncü bir bakış açısı, benim gelişim ülkeleri diye adlandırdığım ülkelere odaklanan analizciler tarafından temsil edilmektedir. Fakat bu gelişmekte olan ülkeler ileri teknoloji ülkesi seviyesine erişince otomatik olarak huzurlu ve işbirlikçi olacaklarına inanan Friedman'nın tersine, bu analizciler, gelişen ülkeler daha yüksek bir teknolojiye sahip olunca bu yeni güçlerini kendi çıkarları için kullanacaklarını, hatta çıkarları için çatışmadan dahi çekinmeyeceklerini iddia etmektedir. Samuel Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması' adlı tezi bu yaklaşımın bilinen bir çeşididir. İddiasına göre, ekonomik gelişme ve küreselleşme barıştan ziyade, politik çalkantıya neden olur ve Kaplan'ın ağırlık verdiği haklararası çatışmalar devam etmekle beraber, dış güçlerden güç almadıkça büyümeyiz. Dolayısıyla, büyük ülkeler veya müttefikler arasında daima çatışma olabileceği neticesine varmaktadırlar. Huntington, bu tezi biraz değiştirerek çatışmaların kültürel veya medeniyet paylarında olacağını savunmaktadır. Yani, aslında çatışmanın batı ve üstünlüğüne kabul etmeyen İslam ve Asya arasında olacağını savunmaktadır. Bu senaryoda kenarda kalan Japonya, Hindu Hindistan ve Ortodoks Rusya bazen bir tarafa, bazen öbür tarafa kayabilir. Bu ülkeler, 'menteşe güçleri' oluşturmaktadır. Huntington Afrika ve Latin Amerika ülkelerini de dikkate almakla beraber, bu ülkelerin etkili olabilmeleri için fazla zayıf ve fakir olduklarını görmektedir.

Uluslararası ilişkilerin realist akımına ait olan birçok analiz Soğuk Savaş sonrası dünyasında, özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından çıkartılan devamlı çatışmalarla dolu bir dünya görmektedirler. Fakat, Huntington'un tersine, çatışma nedenlerini medeniyet fayında değil, geleneksel güç politikasında bulmaktadırlar. Mesela, Çin'in bugün bir süper güç olmasının kaçınılmaz olduğunu, Rusya'nın da ebediyen süper gücünü kaybetmiş olmayacağını, buna boyun eğmeyeceğine ve bunun ilerde sürüşme nedeni olacağını savunmaktadırlar. Gene diğerleri, barış ve savaş gücünün bunların dağılımından kaynaklandığını ve Soğuk Savaşın iki kutuplu dengesi bozulunca devlet-

lerarası çatışmaların artacağına veya gittikçe artan küreselleşme ve ekonomik kalkınma çatışmalarının azalmak yerine artmasına neden olacağını söylemektedirler.

Böylece, her analizci kendi tercih ettiği kademeyi alıp mantığın ucuna götürmektedir. Friedman, küreselleşme hayalinin çoğunluk tarafından elde edilecek ve tüm dünya için normal olacak bir dünya cenneti fikrinin reklamını yapmaktadır. Kaplan'a göre, milliyetçi kademelerin gaddar çatışmaları diğer kademeleri de kendilerinininkine çekecektir. Huntington ve diğer gelişim ülke analizcileri günümüz içe dönük ve somurtkan uluslararası politikasının ya global bir 'medeniyetler çatışması' veya yeni bir iki kutuplu veya çok kutuplu Soğuk Savaşa dönüşeceğine inanmaktadırlar. Bütün bu yazarların coğrafyaya verdikleri önem de eğildikleri kademeye göre değişmektedir. Friedman, coğrafyayı gözönünde bulundurulmasını modası geçmiş bulmaktadır. Kaplan, Huntington ve diğer gelişimciler coğrafyanın tarif ettikleri dünyada önemli bir rolü olduğuna inanmaktadırlar.

Bütün bu değişik görüşlerin problemi sadece bir kademe üzerinde odaklanarak günümüz dünya politikasının şeklini değiştirmektedirler. Her kademede coğrafyanın oynadığı değişik rol bile sadece bir kademeyi ele alınca görüntünün ne denli bozulduğunu göstermektedir. Mesela, Siberuzay dünyanın ileri teknoloji alanındaki dünya politikasında reel alanı ezmekle beraber, geleneksel coğrafi alışveriş, uluslararası sistemde bilhassa aşağı kademelerde hala önemini korumaktadır. Yeni jeopolitikde dahi, küreselleşme yeni muzurluklara fırsat yaratmaktadır. İleri teknoloji ülkelerinde geleneksel güvenlik baş ağırları yerini terörizm, siber terörizm, uyuşturucu, enerji, su, çevre, entegrasyon ve sağlık sorunlarına bırakmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin başlıca sorunları, hala ülkelerin toprak bütünlüğünden kaynaklanan iç çatışmalardır. Friedman geliştirmekte olan ülkelerin içinde mevcut tehlikeleri yeterince vurgulamadığı gibi, bazı gelişim analizcileri, bazı geliştirmekte olan ülkelerin coğrafi kaderlerinin aşabileceklerini göremediklerini söylemiştir. Buna örnek Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'dir. Çekler toprak bütünlüğü savaşına girmektense Slovaplardan ayrılmayı tercih etmişlerdir. Meksika, Brezilya ve Arjantin gibi bazı Latin Amerika ülkeleri de gelişim safhasını aşma kademesindedirler.

Milliyetçi ülkelere gelince, başlıca çabaları içerde ve dışarıda geleneksel toprak bütünlüğü ve hakimiyeti üzerine kurulu çatışmalardır. Kaplan ve diğer bazı yazarların göremedikleri, bu kademe ülkelerin bazılarında, yakın geçmişte Güney Afrika ve Nijerya'da gördüğümüz gibi, kurtuluş imkanı vardır. Uluslararası poli-

tikanın bir yüzüne eğilip diğerini görmezlikten gelmek kitap satabilir, fakat sahici dünyayı gerçekçi olarak yansıtmaz.

SONUÇ

Tarih Soğuk Savaşın çözümlenmesi ile bitmemiştir. Sadece potansiyel olarak geçmiştekiler kadar tehlikeli yeni bir çağa geçmiştir. Eski Doğu-Batı küresel çatışması yerini küreselleşme ve parçalanma, Siberuzay ve geleneksel coğrafi alan arasında yeni bir dengesizliğe bırakmıştır. Uluslararası politikanın rolü son bulmamış, sadece yayılmıştır. Üç kademeli ülkeler sadece birbirlerini etkilemiyor, aynı zamanda bu üç kademenin varlığı sistem içindeki politika ve şartları etkilemektedir. Zira, üçü de bu yeni hiyerarşide aynı anda yan yana bulunmaktadır.

Kademeler aynı zamanda günümüz durumunun 1945 öncesinin tam tersi olduğunu da göstermektedir. Eskiden süper güçler aralarında çatışma ve yarış halindeyken, üçüncü dünyadaki sömürge imparatorluklarını kontrolleri altında tutmaktaydılar. Başlıca uluslararası çatışmalar, üst kademe ülkeleri arasında gerçekleşmemektedir. Bugün bu süreç tersine dönmüştür. Büyük güçler, 21. yüzyıl ülkeleri olduklarında ticaret, tüketim artımı ve bilimsel gelişmeye önem vermektedirler. Başlıca gerginlikler en alt kademede, eski sömürge ülkelerinde görülmektedir. Gelişim kademesinde Soğuk Savaş ilerledikçe, artmış olan gerilim yeni sistemin çerçevesine endişe verici yeni bir boyut getirmiştir. Neticede, Soğuk Savaş öncesinin sade politikası yerine çok daha karmaşık bir yeni çağa gelmiş bulunmaktayız.

Böylece, yeni küresel bir düzen gelmiş olmakla beraber, coğrafya hala önemli bir uluslararası faktör olmaya devam etmektedir. Üç kademe yan yana var olduğundan, milliyetçi gelişim kademelerinde çatışmalar var olabilir ve bu çatışmalar şiddetlenebileceğinden, ileri teknoloji ülkeleri üzerindeki etkileri artabilir. Önümüzdeki birkaç on yıl içerisinde en üst kademe ülkelerin maruz oldukları en büyük tehlike, alt kademe ülkelerinin çatışmalarının olduğu dalgalanmalardan dolayı tam randımanlı bir refah seviyesine ulaşamamalarıdır. İleri teknoloji devletleri kendilerini tecrit edip küreselleşmenin getirdiği avantajlardan faydalanabileceklerini zannedebilirler. Fakat gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme hedeflerinde karşılaştıkları güçlüklerin yarattığı bunalımı ve milliyetçi ülkelerin kaos ve ayaklanmaya boğulmaları, ve çatışma coğrafi durumları, ne yazık ki hala var olacağını göstermektedir. Günümüz uluslararası sistemi küreselleşme ve parçalanma arasındaki gerilimden etkilenmeye devam edecektir.